

Tomasz Kościański

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Marszałkowie sejmiku województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1733—1763 Próba charakterystyki

Marszałkowie sejmików państwa polsko-litewskiego dość często stają się przedmiotem zainteresowania historyków. Rozważania na ich temat zajmują niemal stałe miejsce w monografiach sejmikowych¹, poświęcono im też wiele wartościowych artykułów². Działalność sejmikowa szlachty, na czele z dyktando obrad koła

---

¹ Na przykład: J.A. GIEROWSKI: *Sejmik generalny Księstwa Mazowieckiego na tle ustroju sejmikowego Mazowsza*. Wrocław 1948, s. 19—21; J. WŁODARCZYK: *Sejmiki łączycykie*. Łódź 1973, s. 113—127; A. LITYŃSKI: *Szlachecki samorząd gospodarczy w Małopolsce (1606—1717)*. Katowice 1974, s. 78—79; K. PRZYBOS: *Sejmik województwa krakowskiego w czasach saskich (1697—1763)*. Kraków 1981, s. 33—34, 93—100; S. PŁAZA: *Sejmiki i zjazdy szlacheckie województw poznańskiego i kaliskiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572—1632)*. Warszawa—Kraków 1984, s. 95—96; Z. TRAWICKA: *Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572—1696*. Kielce 1985, s. 30—31; Z. NAWORSKI: *Sejmik generalny Prus Królewskich 1569—1772. Organizacja i funkcjonowanie na tle systemu zgromadzeń stanowych prowincji*. Toruń 1992, s. 115—120 (dotyczy marszałka, czyli poselskiego przewodniczącego izby niższej sejmiku generalnego; ibidem, s. 22—23); S. ACHREMCIK: *Życie sejmikowe Prus Królewskich w latach 1647—1772*. Olsztyn 1999, s. 62—63, 71—72, 140—144; J. CHOIŃSKA-MIKA: *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*. Warszawa 1998, s. 28—29; A.B. ZAKRZEWSKI: *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI—XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*. Warszawa 2000, s. 60—73; A. RACHUBA: *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569—1763*. Warszawa 2002, s. 99—114; M. UJMA: *Sejmik lubelski 1572—1696*. Warszawa 2003, s. 28—30; R. KOZYRSKI: *Sejmik szlachecki ziemi chełmskiej 1648—1717*. Lublin 2006, s. 74—83; A. BURKIETOWICZ: *Sejmik sieradzki w latach 1669—1717*. Sieradz 2009, s. 31—33; M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd sejmikowy województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1732*. Poznań 2010, s. 40—45; W. BĘDARUK: *Sejmiki lubelskie w okresie stanisławowskim (1764—1794)*. Lublin 2011, s. 144—156; D. KONIECZNA: *Ustrój i funkcjonowanie sejmiku brzeskolitewskiego w latach 1565—1763*. Warszawa 2013, s. 54—61. Zob. więcej: R. KOŁODZIEJ, M. ZWIERZYKOWSKI: *Bibliografia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej szlacheckiej*. Poznań 2012.

² A.B. ZAKRZEWSKI: *Marszałek powiatowy Wielkiego Księstwa Litewskiego marszałkiem sejmikowym (XVI—XVIII w.)*. W: *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane profesorowi Juliu-*

rycerskiego³, stanowi również jeden z obszarów zainteresowania autorów haseł biograficznych⁴. Badacze często kierują swoją uwagę na zakres kompetencji marszałków zgromadzeń sejmikowych, rzeczywiste ich wypełnianie czy też aktywność polityczną poza sejmikiem. Zainteresowanie to ogniskuje się także na charakterystyce wybranej grupy osób pełniących tytułową funkcję na danym obszarze w określonym przedziale czasowym.

Celem niniejszego tekstu jest scharakteryzowanie marszałków sejmikowych, którzy w latach 1733—1763 przewodzili obradom sejmiku województw poznańskiego i kaliskiego, odbywającym się zwykle w Środzie. Rozważania będą więc dotyczyły tylko ostatniej zarysowanej perspektywy badawczej. Grupę tę zamierzam scharakteryzować pod względem posiadanych urzędów i tytułów, pełnionych funkcji sejmikowych, stanu majątkowego, urzędowej i tytularnej kariery ich ojców. Na podstawie dostępnej literatury zasygnalizuję również zagadnienia związane z otrzymanymi odznaczeniami oraz powiązanie z wielką polityką.

W polu mojego zainteresowania znajdują się marszałkowie zgromadzeń sejmikowych zakończonych zarówno pozytywnie, jak i tych zerwanych (jeśli udało się odnaleźć o nich informacje). Zamierzam obie grupy scharakteryzować wspólnie. W ten sposób pragnę pokazać, jakim osobom szlachta powierzała kierowanie obradami średzkiego sejmiku. Zakres terytorialny rozważań jest ograniczony do obszaru Wielkopolski właściwej, czyli województw poznańskiego i kaliskiego, które w strukturze sejmikowej stanowiły jeden organizm.

Podstawowy materiał źródłowy stanowi edycja poznańsko-kaliskich akt sejmikowych z lat 1733—1763, wydana przez Michała Zwierzykowskiego (dalej:

---

szowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej. Warszawa 1996, s. 356—361; A.B. ZAKRZEWSKI: *Kierowanie obradami sejmików Wielkiego Księstwa Litewskiego (XVI—XVIII w.)*. W: *Studia z dziejów prawa i państwa polskiego*. T. 5. Łódź—Kraków 2000, s. 139—149; J. STOLICKI: *Funkcja marszałka sejmikowego w II połowie XVII wieku*. „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2012, 5 (1), s. 51—66; E. ТАССА: *Działalność sejmikowa jako jeden z mechanizmów kariery szlachty wielkopolskiej za panowania Augusta II Wettyna*. W: *Europejski wiek osiemnasty. Uniwersalizm myśli, różnorodność dróg*. Red. M. DĘBOWSKI, A. GRZEŚKOWIAK-KRWAWICZ, M. ZWIERZYKOWSKI. Kraków 2013, s. 397—405; A. MACUK: *Rola marszałka powiatowego na sejmikach Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania Augusta III*. W: *Po unii — sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI—XVIII wieku*. Red. H. LULEWICZ, M. WAGNER. Siedlce 2013, s. 303—318; G. GLABISZ: *Rola marszałka sejmikowego w świecie elity politycznej Wielkopolski pierwszej połowy XVIII wieku*. „Nowożytny Zeszyty Historyczne” 2015, z. 6: *Elity i propaganda w Rzeczypospolitej w XVI—XVIII w.*, s. 58—69. Zob. więcej: R. KOŁODZIEJ, M. ZWIERZYKOWSKI: *Bibliografia...*

³ W tekście zamiennie stosowane są pojęcia „marszałek” i „dyrektor”; drugie słowo będzie więc zawsze oznaczało osobę kierującą obradami sejmiku, nigdy osobę zagajającą (jak to niekiedy występuje w przekazach źródłowych).

⁴ Zob. np. biogramy zamieszczane w *Polskim słowniku biograficznym* lub *Wielkopolskim słowniku biograficznym*.

AS 1733—1763)⁵. Na temat średzkiego sejmiku powstały również monografie⁶ i drobniejsze opracowania⁷. W wielu spośród wspomnianych publikacji kwestię marszałków już poruszono, jednak autorzy zwykle koncentrowali się na innych przedziałach czasowych, a niekiedy zadawali odmienne pytania badawcze.

Funkcja osoby przewodniczącej obradom sejmikowym znana była w XVI wieku, lecz nie od początku określano ją mianem marszałka. Znalezienie nazwy dla niej było dość kłopotliwe⁸. Na średzkim sejmiku, jak ukazał to Stanisław Płaza, pierwszy raz spotykamy się z marszałkiem w 1590 roku. Został nim Jan Rusiecki, który jeszcze wcześniej marszałkował na wielkopolskim sejmiku generalnym⁹. Stanisław Pomykaj w swoim pionierskim tekście *Sejmiki wielkopolskie w Środzie w latach 1733—1763* z 1932 roku napisał:

Zagajał sejmik po nabożeństwie jeden z obecnych senatorów, zwykle kasztelan międzyrzeczki, poczem wybierano „dyrektora” Koła, czyli marszałka sejmikowego, który kierować miał obradami, a wobec braku regulaminu,

⁵ *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1733—1763*. Wyd. M. ZWIERZYKOWSKI. Warszawa 2015 (dalej: AS 1733—1763). Jest to druga edycja akt sejmikowych wydana przez tego historyka — pierwsza dotyczyła czasów Augusta II, zob. *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1696—1732*. Wyd. M. ZWIERZYKOWSKI. Poznań 2008 (dalej: AS 1696—1732).

⁶ M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd...*; S. PŁAZA: *Sejmik...* Zob. też: M. ZWIERZYKOWSKI: *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*. Poznań 2003; W. FILIPCZAK: *Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej w latach 1780—1786*. Łódź 2012.

⁷ Zob. m.in. S. POMYKAJ: *Sejmiki wielkopolskie w Środzie w latach 1733—1763*. Kalisz 1932; M. ZWIERZYKOWSKI: *Sejmik województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1702*. W: „Scripta Minora” T. 4. Red. B. LAPIS. Poznań 2006, s. 403—492; M. ZWIERZYKOWSKI: *Reprezentacja sejmowa województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1763. Uwagi wstępne*. W: *Między barokiem a oświeceniem. Parlamentaryzm*. Red. B. KRYSZTOPA-CZUPRYŃSKA, J. KIEŁBIK. Olsztyn 2016, s. 35—46; M. ZWIERZYKOWSKI: *Liberum veto w praktyce wielkopolskiej działalności sejmikowej w czasach saskich*. „Biblioteka Epoki Nowożytnej” 2016, 4, s. 97—125 — za udostępnienie tekstu przed publikacją dziękuję prof. Michałowi Zwierzykowskiemu; G. GLABISZ: *Konfederacja partykularna województw poznańskiego i kaliskiego przy majestacie Stanisława Leszczyńskiego w latach 1733—1735*. „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i powszechnym” 2016, 27 (2), s. 61—85; G. GLABISZ: *Pacyfikacja województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1734—1736*. „Wieki Stare i Nowe” 2016, 11 (16), s. 67—95; M. ZWIERZYKOWSKI, E. TACKA: *Miejsca obrad sejmików województw Wielkopolski właściwej od XVI do XVIII wieku*. „Res Historica” 2016, 42, s. 75—100; zob. też: G. GLABISZ: *Województwa poznańskie i kaliskie w bezkrólewiu 1733 roku*. W: *W podróży przez wiek osiemnasty... Studia i szkice z epoki nowożytnej*. Red. A. PERŁAKOWSKI, M. WYSZOMIRSKA, M. ZWIERZYKOWSKI. Kraków 2015, s. 51—69.

⁸ J. WŁODARCZYK: *Sejmiki...*, s. 114—115. Na temat kompetencji marszałków zob. D. MAKIĘŁA: *Władza wykonawcza w Rzeczypospolitej. Od połowy XVII w. do 1763 r. Studium historyczno-prawne*. Toruń 2003, s. 208—209; G. GLABISZ: *Rola...*, s. 59—62.

⁹ S. PŁAZA: *Sejmiki...*, s. 95; M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd...*, s. 41.

sam o ich biegu decydował. Wybierano go tak, jak głosowano na sejmiku, jednomyślnością, gdzie zaś obowiązywała większość, tam oczywiście wybierano go w ten sposób¹⁰.

Obecny stan badań pozwala na doprecyzowanie tej wypowiedzi sprzed 85 lat. Zauważono już, że kandydata do objęcia funkcji marszałka zgłaszał uczestniczący w obradach sejmiku najwyższy rangą senator lub urzędnik¹¹. Obok prestiżu dawało to realną sposobność zaproponowania do tejże funkcji osoby sobie przychylniej. Ludwik Szołdrski, starosta generalny Wielkopolski, zagajał zgromadzenie przedkonwokacyjne 18 marca 1733 roku¹², natomiast sejmik nadzwyczajny 23 sierpnia 1734 roku zagajał kasztelan łódzki Aleksander Bieliński¹³. W latach 50. XVIII wieku wielokrotnie czynność tę wykonywał wojewoda kaliski Wojciech Miaskowski¹⁴. Na sejmiku gospodarskim 15 września 1761 roku „wszystkich ichm., których j.w. jm. pan wojewoda kaliski [W. Miaskowski — T.K.], qua primus in ordine zagajający nam i kończący z nami to dzieło nominował” wybrano za komisarzy Komisji Skarbowej Poznańskiej¹⁵. On też wcześniej nominował na marszałka stolnika kaliskiego Antoniego Gorzeńskiego¹⁶. Wedle dawnego zwyczaju przywilej ten na zgromadzeniach przedsejmowych najczęściej należał jednak do kasztelana międzyrzeckiego (najwyższego rangą z kasztelanów mniejszych obu województw wielkopolskich). Na jego rolę zwracał uwagę prymas Krzysztof Antoni Szembek w liście do Augusta III z 1745 roku, wspominając konkretnie Kaspra Modlibowskiego¹⁷, który zagajał zgromadzenie przedsejmowe rok wcześniej (24 sierpnia 1744). Specyfikę tę doskonale ukazuje przebieg początkowej części sejmiku przedsejmowego z 25 sierpnia 1760 roku. Najpierw odczytano na nim uniwersał, dalej wojewoda kaliski przywitał posła królewskiego, nastąpiły wota senatorskie, a w końcu „kasztelan międzyrzecki [Stanisław Chłapowski — T.K.] z dygnitarzami i rycerstwem poszedł na cmentarz

¹⁰ S. POMYKAJ: *Sejmiki...*, s. 6.

¹¹ M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd...*, s. 41; G. GLABISZ: *Rola...*, s. 58—59.

¹² *Pamiętnik księcia Antoniego Jabłonowskiego kasztelana krakowskiego*. Lwów 1875, s. 83 — za zwrócenie uwagi dziękuję mgr. Grzegorzowi Glabiszowi.

¹³ G. GLABISZ: *Pacyfikacja...*, s. 72.

¹⁴ Wojciech Miaskowski do Jana Klemensa Branickiego, Poznań 16 XII 1757. W: *AS 1733—1763*, s. 578 — jako kasztelan kaliski; Walentyń Suchodolski do Jerzego Augusta Mniszcha, Poznań 18 IX 1760. W: *AS 1733—1763*, s. 658 — jako wojewoda kaliski.

¹⁵ Laudum, Środa, 15—16 IX 1761. W: *AS 1733—1763*, s. 695.

¹⁶ Diariusz, Środa, 15—16 IX 1761. W: *AS 1733—1763*, s. 703.

¹⁷ „Ex gradu honoru kasztelanii swojej jest perpetuus województw wielkopolskich na sejmikach przedsejmowych koła rycerskiego director”. Krzysztof Antoni Szembek do Augusta III, Gniezno, 1745. W: *AS 1733—1763*, s. 369. Kasper Modlibowski był kasztelanem międzyrzeckim od 1736 roku do śmierci 4 maja 1753 roku. *Urzednicy wielkopolscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Oprac. A. BIENIASZEWSKI. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1987, s. 102.

do koła”. Wtedy oto nastąpiła nieudana próba elekcji marszałka¹⁸. Wydaje się, że marszałka wybierano „w jednomyślnym głosowaniu”¹⁹.

W latach 1733—1763 średzki sejmik zebrał się 90 razy²⁰. Na liczbę tę złożyło się 16 zgromadzeń przedsejmowych, 2 relacyjne, 30 deputackich, 30 gospodarskich, 4 z limity i 3 nadzwyczajne (w obu przypadkach w okresie 1733—1735) oraz 5 „zjazdów nadzwyczajnych o charakterze sejmikowym”²¹. Podczas tych ostatnich nadzwyczajnych zjazdów w Poznaniu i Kaliszu szlachcie nie przewodniczył marszałek, dlatego zostały one wyłączone z dalszych rozważań — pozostało zatem 85 zgromadzeń. Warto zauważyć, że wydawca akt sejmikowych uwzględnił w edycji dodatkowo jeszcze 3 inne zgromadzenia, które były tylko przewidywane, ale w rzeczywistości się nie odbyły. Pierwsze miało zebrać się na mocy uniwersału marszałka elekcji Augusta III, Antoniego Ponińskiego, instygatora koronnego, 14 grudnia 1733 roku przed sejmem koronacyjnym. Nie doszło ono do skutku, gdyż w tym samym czasie w Środzie odbywał się sejmik za uniwersałem Stanisława I. Pozostałe dwa przypadki związane były z nieodbywaniem się sejmów. W latach 1742 i 1755 August III nie zwołał ostatecznie sejmu i sejmików przedsejmowych, chociaż w tym drugim przypadku pewne czynności kancelaryjne zostały już poczynione²².

Dostępny materiał źródłowy pozwala stwierdzić, że wśród branych pod uwagę 85 zgromadzeń sejmikowych podczas 25 z nich dokonano elekcji marszałka (zob. Aneks: Tabela 1). Znani są oprócz tego dyrektorowie 4 zgromadzeń obradujących na podstawie limity oraz 4 kolejnych zgromadzeń kierowanych również przez wcześniej wybranych marszałków konfederacji. Daje to łączną liczbę 33 zgromadzeń, których marszałkowie są znani. Liczba ta obejmuje 5 zerwanych obrad. W edycji AS 1733—1763 znajdują się materiały dotyczące 43 kolejnych obrad w średzkim kole rycerskim, ale brakuje w nich wiadomości o wybranych marszałkach. Natomiast na temat 9 pozostałych zgromadzeń w ogóle brak informacji.

Pod względem rodzaju zgromadzeń sejmikowych, na których wybrano dyrektorów, najliczniejsze są koła gospodarskie (9). Dopiero w dalszej kolejności znajdują się przedsejmowe (7) i deputackie (6) oraz zgromadzenia z burzliwych lat wojny o tron polski 1733—1735 — nadzwyczajne (2), przedkonwokacyjne (1). Pomija-

¹⁸ Diariusz, Poznań, 28 VIII 1760. W: AS 1733—1763, s. 631—632.

¹⁹ Cytowany zwrot pochodzi z monografii sejmiku obejmującego lata wcześniejsze: M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd...*, s. 41. W laudum sejmiku gospodarskiego z 15 września 1761 roku zapisano: „od obrania dyrektora kołu temu obrady nasze zaczynając, uprosiliśmy i wybrali sobie jednostajnymi głosy za marszałka sejmiku”. W: AS 1733—1763, s. 691.

²⁰ M. ZWIERZYKOWSKI: *Wstęp*. W: AS 1733—1763, s. VIII. O niektórych kołach sejmikowych brak informacji, jednak dotyczy to zgromadzeń deputackich i gospodarskich, które posiadały stałe terminy obrad. Za M. Zwierzykowskim uznaję, że najprawdopodobniej się one odbyły i zostały zerwane, chociaż podstawy źródłowej brakuje. M. ZWIERZYKOWSKI: *Liberum veto...*, s. 100—101.

²¹ M. ZWIERZYKOWSKI: *Wstęp...*, s. VIII—IX.

²² Na podstawie: AS 1733—1763, s. 71, 79, 535; Uniwersał, Wschowa, 21 V 1742. W: AS 1733—1763, s. 310—312.

jąc nadzwyczajny okres bezkrólewia i wojny o tron polski, można zaobserwować, iż w latach 1738 oraz 1743 wrześniowe zgromadzenia deputackie i gospodarskie kończyły się pozytywnie. Podobna sytuacja jest zauważalna w 1761 roku, jednak dotyczy to obrad przedsejmowych i gospodarskich.

Marszałkostwo obrad sejmikowych z lat 1733—1735 często znajdowało się w rękach marszałków działającej konfederacji województw poznańskiego i kaliskiego. Przewodzili oni bez ponownej elekcji zarówno na 4 zgromadzeniach z limity, jak i na sejmiku relacyjnym, nadzwyczajnym, przedsejmowym i deputackim.

Na funkcję marszałkowską powołane zostały 24 osoby, niektóre z nich więcej niż raz (zob. Aneks: Tabela 1). W przypadku obrad zakończonych pozytywnie niemal zawsze podstawowe źródło do poznania osoby marszałka stanowi laudum. Wyjątkami są sejmik deputacki z 1735 roku, kiedy informacja ta pochodzi z listu, oraz sejmik przedsejmowy z 1744 roku, kiedy zawarta jest ona w instrukcji spisanej dla posłów na sejm (laudum wówczas wcale nie uchwalono). W przypadkach zerwanych obrad informacja o marszałku pochodzi ze źródeł innego typu: 4 razy z korespondencji, raz z „Kuriera Polskiego”²³. Postęp badań prowadzonych przez autorów haseł *Polskiego słownika biograficznego* umożliwia wykorzystanie 8 biogramów analizowanych osób²⁴. Skromniej prezentuje się *Wielkopolski słownik biograficzny*, w którym znajduje się biogram tylko jednej badanej osoby²⁵.

Najczęściej (6 razy) funkcję marszałka pełnił Adam Kołaczkowski: 4 razy jako podstoli poznański (w tym 2 razy z limity) oraz 2 razy jako podkomorzy kaliski. Franciszek Skaławski, jako chorąży poznański, przewodniczył obradom 3 zgromadzeń (w tym raz z limity). Dwukrotnie kierownictwo sejmiku znajdowało się w rękach Jana Andrzeja Pałędzkiego, chorążycza bydgoskiego (w tym raz z limity)

²³ Informacja o jednym marszałku — Antonim Rogalińskim, podsędku wschowskim, dyrektorem na zerwanym sejmiku przedsejmowym 25 sierpnia 1738 roku — jest jedyną, która nie pochodzi z AS 1733—1763, lecz z: Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, dz. V, 2250/III, s. 105, Andrzej Cichocki do Michała Radziwiłła, Warszawa, 6 IX 1738, za: H. PAŁKIJ: *Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej*. Kraków 2000, s. 105, przypis 15.

²⁴ W. KONOPCZYŃSKI: *Działyński Augustyn*. W: *Polski słownik biograficzny* (dalej: PSB). T. 6. Kraków 1948, s. 78—79; W. DWORZACZEK: *Gajewski Rafał Tadeusz*. W: PSB. T. 7. Kraków 1948—1958, s. 216; W. SZCZYGIELSKI: *Gorzeński Antoni*. W: PSB. T. 8. Wrocław—Kraków—Warszawa 1958—1959, s. 325—326; H. DYMNICKA-WOŁOSZYŃSKA: *Miaskowski Wojciech Maksymilian*. W: PSB. T. 20. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1975, s. 549—550; J. DYGAŁA: *Rogaliński Antoni*. W: PSB. T. 31. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1988, s. 400—401; W. SZCZYGIELSKI: *Rydzynski Wojciech*. W: PSB. T. 33. Wrocław—Warszawa—Kraków 1991—1992, s. 457—459 — za zwrócenie uwagi na osobę Rydzynskiego dziękuję mgr. G. Głabiszowi; M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski Mikołaj*. W: PSB. T. 46. Warszawa—Kraków 2009, s. 147—149; M. ZWIERZYKOWSKI: *Szoldrski Feliks Antoni*. W: PSB. T. 48. Warszawa—Kraków 2013, s. 513—515.

²⁵ M. DROZDOWSKI: *Rydzynski Wojciech h. Wierzbna*. W: *Wielkopolski słownik biograficzny*. Warszawa—Poznań 1981, s. 637.

oraz Augustyna Działyńskiego. F. Skaławski, J.A. Pałędzki i A. Kołaczkowski byli marszałkami sejmiku i konfederacji²⁶. Dla 3 osób kierowanie sejmikiem średzkiem w latach 1733—1763 nie było nowym doświadczeniem, gdyż wcześniej dostąpili już podobnego zaszczytu. F. Skaławski wybierany był na marszałka jeszcze w czasach Jana III Sobieskiego. 26 maja 1695 roku kierował w Środzie obradami zgromadzenia relacyjnego, a jeszcze później, 11 czerwca 1703 roku, przewodniczył obradom powtórnego przedsejmowego sejmiku. J.A. Pałędzki był marszałkiem sejmiku deputackiego 9 września 1726 roku, podczas którego został wybrany deputatem na Trybunał Koronny w Piotrkowie, natomiast Antoni Rogaliński dyrektorował na sejmiku relacyjnym 17 listopada 1732 roku.

W momencie wyboru na funkcję dyrektorską w 22 przypadkach marszałkowie posiadali urzędy, inne stanowiska lub tytuły, w 3 pozostałych — nie (zob. Aneks: Tabela 1). W czasie elekcji na marszałka wybrano 8 urzędników ziemskich, 3 starostów (w tym 2 grodowych), 2 osoby pełniące funkcje wojskowe, 1 szambelana JKM, oraz 6 osób posiadających honorowe tytuły wskazujące na pochodzenie z rodzin senatorskich lub urzędników ziemskich (1 wojewodzie, 3 kasztelanów, 1 chorążyc, 1 podsędkowic). Do tego zestawienia należy doliczyć jeszcze W. Miaskowskiego i Wojciecha Rydzińskiego, którzy byli jednocześnie urzędnikami ziemskimi i starostami. Pod względem powtarzalności mowa jest o 24 różnych urządach, stanowiskach lub tytułach, co wynika z kilkukrotnego dyrektorowania niektórych osób z tą samą tytułaturą.

Kariery urzędnicze zaprowadziły 3 marszałków na urzędy wojewódzkie, 7 zaś na kasztelanie (dla 5 był to najwyższy urząd, 2 awansowało dalej na wojewodów). Tylko A. Działyński został wojewodą kaliskim (awans 29 sierpnia 1750), nie będąc wcześniej kasztelanem. W przypadku dwóch pozostałych wojewodów marszałkowie otrzymawszy najpierw nominacje na kasztelanie, premiowani byli dalej, zdobywając wyższe szczeble hierarchii kasztelańskiej, aż w końcu zostawali wojewodami. W. Miaskowski po awansie na kasztelana kaliskiego (2 lutego 1757) został kasztelanem poznańskim (18 października 1758), by w końcu również objąć urząd wojewody kaliskiego (2 sierpnia 1760) — upragniony awans na województwo poznańskie ominął go z powodu „wsadzenia” na ten urząd osoby z zewnątrz, choć po kądzieli Wielkopolanina — Antoniego Barnaby Jabłonowskiego (nominacja 25 października 1760). Roch Zbijewski po awansie na kasztelana nakielskiego (6 lipca 1754) dosłużył się urzędów kasztelana gnieźnieńskiego (20 grudnia 1756), kaliskiego (21 marca 1763), poznańskiego (28 kwietnia 1783), by zostać u schyłku życia wojewodą gnieźnieńskim (21 października 1790). W gronie pozostałych kasztelanów znajdowali się: Mikołaj Swinarski inflancki (12 grudnia 1734), F. Ska-

---

²⁶ F. Skaławski (data sejmiku: 18 marca 1733; 1 czerwca 1733, 14—18 lipca 1733), J.A. Pałędzki (14 grudnia 1733, 21 czerwca 1734), A. Kołaczkowski (23 sierpnia 1734, 27 września 1734, 10 stycznia 1735, 6 czerwca 1735, 16 sierpnia 1735, 12 września 1735) — zob. Aneks: Tabela 2.

ławski gnieźniński (14 lipca 1737), Rafał Gajewski rogoziński (15 grudnia 1764), S. Chłapowski międzyrzeczki (2 sierpnia 1760)²⁷. Mikołaj Chlebowski, marszałek zerwanego sejmiku z 1737 roku, był nominowany na kasztelana gnieźnińskiego (27 maja 1755)²⁸. Warto podkreślić, iż żaden z marszałków nie był wcześniej ani później starostą generalnym Wielkopolski, co zdarzało się jeszcze za Augusta II.

Trudno jednoznacznie ocenić, co przesądzało o wyborze na dyrektora. Dla 9 osób funkcja ta była pierwszą, jaką powierzał im sejmik. 5 przypadków zasługuje na wyróżnienie. F. Skaławski przewodzenie wielkopolskiej szlachcie w latach 30. XVIII wieku poprzedził rozległą aktywnością w poznańsko-kaliskiej polityce. Jego pierwsze przewodzenie na sejmiku 26 maja 1695 roku najprawdopodobniej było zarazem pierwszą powierzoną mu funkcją. 6 razy wybierano go na posła na sejm w czasach saskich, co plasuje go w realiach poznańsko-kaliskich na drugim miejscu wśród najczęściej wybieranych na tę funkcję osób²⁹. Michał Pawłowski 12 września 1735 roku został wybrany na deputata trybunalskiego, dzień później dyktował na sejmiku gospodarskim. W. Miaskowski przewodniczył sejmikowi 16 września 1738 roku, podczas którego wybrano go do Trybunału Skarbowego Radomskiego. Dzień wcześniej stolnik wschowski pełnił funkcję asesora zgromadzenia deputackiego. Odwrotnie było w przypadku M. Chlebowskiego — 10 września 1737 roku został również wybrany do Radomia, ale dzień po tym, jak przewodniczył obradom zerwanego sejmiku. Przewodzenie obradom szlachty 10 września 1743 roku było pierwszą funkcją sejmikową R. Zbijewskiego, który wcześniej nie miał żadnego urzędu ani stanowiska, a ów sejmik gospodarski rozpoczął jego bogatą karierę urzędniczo-sejmikową.

Sejmik często powierzał swojemu marszałkowi również inną funkcję. Najczęściej (6 razy) marszałek sejmiku wybierany był na posła na sejm³⁰. Wobec tej informacji należy stwierdzić, iż za Augusta III marszałek średzkiego sejmiku przedsejmowego zawsze zostawał posłem na sejm, jeżeli tylko zgromadzenie nie było zerwane. I tak dwukrotne marszałkowanie A. Działyńskiego zakończyło się dla niego dwukrotnym posłowaniem. Niemal równie często wybierano marszałka na deputata Trybunału Koronnego (5 przypadków)³¹. Jeden raz został wybrany do Trybunału Skarbowego³². W 3 przypadkach marszałek został oddelegowany do

²⁷ *Urządnicy...*, s. 40, 45, 55, 56, 84, 102, 107, 119, 120, 156; M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski...*, s. 147–149.

²⁸ *Urządnicy...*, s. 55.

²⁹ M. ZWIERZYKOWSKI: *Reprezentacja...*, s. 42.

³⁰ F. Skaławski (18 marca 1733), A. Kołaczkowski (16 sierpnia 1735), A. Działyński (14 maja 1736 oraz 22–27 sierpnia 1746), F. Garczyński (24 sierpnia 1744), F. Szoldrski (16 marca 1761). Aneks: Tabela 2. Więcej o posłowaniu na sejmy: Aneks: Tabela 2; M. ZWIERZYKOWSKI: *Reprezentacja...*

³¹ M. Swinarski (13 września 1734), M. Koszutski (15 września 1738), R. Gajewski (9 września 1743), J.D. Morawski (11 września 1752), J.K. Łącki (15 września 1760). Aneks: Tabela 2.

³² W. Miaskowski (16 września 1738). *Ibidem*.

pracy w Komisji Skarbowej Poznańskiej³³, zaś 2 razy udawał się z poselstwem do króla (w jednym przypadku będąc jednocześnie wybranym do Komisji Skarbowej Poznańskiej)³⁴. Jeden z marszałków wysłany został do komisariatu wojsk saskich³⁵. Żadnej dodatkowej funkcji nie otrzymali w momencie wyboru na dyrektora koła rycerskiego A. Gorzeński, S. Chłapowski i Wojciech Morawski. Na 18 przypadków, kiedy marszałkowi sejmikowemu powierzano dodatkową funkcję, 12 razy były to mandaty z województwa poznańskiego. Wśród elekcji do Komisji Skarbowej Poznańskiej oraz na posła do króla i dowództwa saskiego nie było akredytacji poznańskiej lub kaliskiej. Innymi słowy, jeżeli szlachta powierzała swojemu dyrektorowi dodatkową funkcję, ten zawsze legitymował się mandatem poznańskim. Potwierdza to więc znany już fakt większego prestiżu i rangi tego województwa niż województwa kaliskiego³⁶. Jeżeli sejmik nakładał na marszałka dodatkową funkcję, najczęściej umieszczał go na pierwszym miejscu wśród wymienianych funkcjonariuszy — tak było w 3 przypadkach wyboru posła na sejm, 4 deputata koronnego, 1 komisarza skarbowego radomskiego i w 2 przypadkach wyboru komisarza skarbowego poznańskiego.

Śród analizowanej grupy wyróżniają się osoby A. Działyńskiego i Feliksa Szodrskiego. Wyraźnie wywodzą się oni z kręgów elity województw poznańskiego i kaliskiego. Teściem A. Działyńskiego był Jan Antoni Radomicki, wojewoda inowrocławski (1726—1728) i starosta generalny Wielkopolski (1726—1728), syn Aleksandra Andrzeja, wojewody poznańskiego (1711—1725)³⁷. Ponadto szwagrem Augustyna był Władysław Szodrski, wojewoda inowrocławski (1748—1757) i starosta generalny Wielkopolski (1744—1757)³⁸. F. Szodrski to wnuk Ludwika, wojewody poznańskiego (1748—1749) i starosty generalnego Wielkopolski (1729—1744), a syn Stefana, starosty łęczyckiego (1728—1738), i Teofili z Działyńskich. Stryjem Feliksa był wspomniany już W. Szodrski. W. Miaskowski, który stał się równie wielką postacią wielkopolskiej polityki, nie mógł poszczycić się podobnymi koneksjami rodzinnymi w Wielkopolsce właściwej. Był natomiast synem marszałka dworu królowej Ludwiki Marii Gonzagi³⁹. Na osobne omówienie zasługuje Stefan Garczyński, ojciec marszałków Franciszka i Stefana, wojewoda poznański (1750—1755)

³³ A. Objeziński (10 września 1737), F. Szczaniecki (13 października 1763), R.R. Zbijewski (10 września 1743). Ibidem.

³⁴ A. Kołaczkowski (6 czerwca 1735) — audiencja 17 lipca 1735 (zob. G. GLABISZ: *Pacyfikacja...*, s. 81, przypis 77), R.R. Zbijewski (10 września 1743). Aneks: Tabela 2.

³⁵ M. Pawłowski (13 września 1735). Aneks: Tabela 2.

³⁶ Zob. M. ZWIERZYKOWSKI: *Reprezentacja...*, s. 40.

³⁷ Jan Antoni Radomicki był marszałkiem średzkiego sejmiku 23 lutego 1712 roku, Aleksander Andrzej Radomicki został wybrany 15 września 1700 roku. M. ZWIERZYKOWSKI: *Komisja...*, s. 379.

³⁸ Ich żony były siostrami. J. DYGDAŁA: *Radomicki Jan Antoni*. W: PSB. T. 29. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1986, s. 725; M. ZWIERZYKOWSKI: *Komisja...*, s. 387.

³⁹ H. DYMNICKA-WOŁOSZYŃSKA: *Miaskowski...*, s. 549.

i autor znanego pisma publicystycznego⁴⁰. Aleksander, ojciec A. Gorzeńskiego, podczaszy kaliski, wstąpił w szeregi duchowieństwa po śmierci żony, gdzie realizował później dalszą, wysoką karierę w kapitule gnieźnieńskiej⁴¹. Ponadto wśród marszałków znajdują się synowie kasztelanów⁴² oraz urzędników ziemskich⁴³. Nie zawsze udało się dotrzeć do informacji poświadczającej posiadanie jakiegoś urzędu, stanowiska lub tytułu przez ojca marszałka⁴⁴.

Niektóre osoby z analizowanej grupy wywodziły się z rodzin, które już wcześniej dostąpiły zaszczytu piastowania funkcji marszałka sejmikowego. Aleksander Gorzeński, ojciec marszałka z 1761 roku, dwukrotnie przewodniczył obradom średzkiego sejmiku (27 września 1706 i 29 kwietnia 1720)⁴⁵. Ojciec Morawskich, Stanisław, pełnił tę funkcję 25 sierpnia 1705 roku i na 3 dalszych zgromadzeniach z limity. Hieronim Kołaczkowski to marszałek sejmiku z 9 września 1709 roku, a Stefan Garczyński z 13 marca i 11 grudnia 1713 roku (oraz dalszych zgromadzeń z limity). Dziadek F. Szoldrskiego, Ludwik, to marszałek sejmiku i konfederacji 9 czerwca 1704 roku i ponownie 7 stycznia 1710 roku, natomiast ojciec, Stefan, to marszałek sejmiku 17 sierpnia 1726 roku. Również Andrzej Żychliński, wojski kaliski, dziadek Franciszka Szanieckiego, był marszałkiem (13 września 1712). Także w gronie teściów marszałków z lat 1733—1763 znajdują się dyrektorowie wcześniejszych zgromadzeń. Łukasz Kwilecki, kasztelan łędzki (teść S. Chłapowskiego), przewodniczył obradom sejmiku 24 marca 1721 roku i 22 stycznia 1731 roku, a Adam Poniński, kasztelan poznański (teść L. Koźmińskiego) — 15 września 1699 roku.

⁴⁰ *Anatomia Rzeczypospolitey-Polskiej Synom Oyczyzny ku przestrodze y poprawie tego Co z kluby wypadło*. [Wrocław] 1753 (jedno z wydań dostępne w: Jagiellońska Biblioteka Cyfrowa, identyfikator dokumentu cyfrowego: DIGSTDR000260, dostęp: 6.03.2017); zob. W. KONOPCZYŃSKI: *Garczyński Stefan*. W: PSB. T. 7. Kraków 1948—1958, s. 275—277.

⁴¹ W. DWORZACZEK: *Gorzeński Aleksander*. W: PSB. T. 8. Wrocław—Kraków—Warszawa 1959—1960, s. 325.

⁴² Tutaj i poniżej podaję imię, nazwisko i urzędy/tytuły ojców marszałków: Franciszek Gajewski (kasztelan konarsko-kujawski), Hieronim Kołaczkowski (śremski), Władysław Łącki (kruszwicki), Adam Kazimierz Pawłowski (biechowski). Na podstawie: *Teki Dworzaczka. Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV—XX wieku* (dalej: TD). Dostępne w Internecie: http://teki.bkpan.poznan.pl/index_glowna.html (dostęp: 11.03.2017).

⁴³ Aleksander Chlebowski (chorąży wieluński), Maciej Pałędzki (chorąży bydgoski), Ludwik Chłapowski (podczaszy poznański, później sędzia ziemski poznański), Piotr Koszutski (nominiowany na pisarza ziemskiego wschowskiego, ale urzędu nie objął), Piotr Koźmiński (sędzia ziemski kaliski), Józef Zbijewski (podsędek poznański), Stanisław Rogaliński (pisarz ziemski poznański), Jan Rydzyński (stolnik poznański). Ibidem; W. SZCZYGIELSKI: *Rydzyński...*, s. 457.

⁴⁴ Józef Działyński, Zygmunt Objeziński, Stanisław Morawski, Mikołaj Szaniecki, Hieronim Skaławski, Jan Swinarski. Na podstawie: TD.

⁴⁵ Nie sprawdza się informacja podana w *Polskim słowniku biograficznym*, jakoby był także marszałkiem średzkiego sejmiku 15 marca 1717 roku. Obradami tego zgromadzenia relacyjnego kierował Samuel Kierski, kasztelan rogoziński. Por. W. DWORZACZEK: *Gorzeński...*; M. ZWIERZYKOWSKI: *Samorząd...*, s. 363; Laudum, Środa, 15 III 1717. W: AS 1696—1732, s. 863.

W analizowanej grupie znajdują się posiadacze królewskich oraz właściciele miast i wsi. Celem zestawienia zamieszczonego w dalszej części artykułu jest ukazanie stanu majątkowego marszałków tylko w ogólnym zarysie. Nie jest ono pełne, lecz może stanowić punkt wyjścia dla bardziej szczegółowych rozważań. Spotykamy 4 starostów niegrodowych: R. Gajewskiego (gnieźnieński), W. Miaskowskiego (gębicki), Antoniego Objezierskiego (płowski), W. Rydzyńskiego (dębski). W 1722 roku M. Swinarski scedował Łagiewniki, królewską w powiecie poznańskim, kuzynowi Karolowi Unrugowi, stolnikowi wschowskiemu. Jeszcze w 1735 roku otrzymał przywilej na królewską Grabowo i Krzywą Górę w województwie kaliskim⁴⁶. A. Objezierski za konsensem królewskim scedował w dożywocie wieś Płowce w powiecie pyzdrowskim synowi Józefowi⁴⁷.

M. Chlebowski to właściciel Turska, Gołuchowa i Jedlca, w 1739 roku połowę Czachorowa w powiecie kościańskim dał „w działach” bratu⁴⁸. S. Chłapowski występuje jako dziedzic dóbr Turwi i Śmigła⁴⁹, a A. Działyński m.in. jako właściciel Pakości i Kórnika⁵⁰. R. Gajewski posiadał Borzęciczki i Wolsztyn, dla którego wydał 2 ordynacje miejskie. Odnowił kościół w Borzęciczkach w 1748 roku, a budowę nowego kościoła w Wolsztynie dokończyła jego druga żona, Katarzyna z Tworzyańskich⁵¹. S. Garczyński odziedziczył po ojcu miasto Zbąszyń i przyległe dobra⁵². A. Gorzeński posiadał Kościelne i Bielawki w powiecie konińskim, nabył od ojca Aleksandra Dobrzyce, a od teścia Michała Błęszyńskiego, kasztelanica międzyrzeckiego, Włoszycę i Grambianowo w powiecie brzesko-kujawskim⁵³. A. Kołaczkowski był dziedzicem Głuchowa, właścicielem Stobnicy, Manieczek, Brączewa⁵⁴. Dziedzicem dóbr Wszolów, Janków i Brudzewo był L. Koźmiński⁵⁵, a Objeziera A. Objezierski⁵⁶. Bracia Morawscy również występują jako dziedzice: Jan — Przystanki (1735) i Dąbrówki (1768),

⁴⁶ M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski...*, s. 148.

⁴⁷ Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: AP Poznań), Gr. Poznań 583, f. 169 — TD (1755). Podaję nową sygnaturę tutaj i dalej w oparciu o: J. BIELECKA: *Inwentarze ksiąg archiwów grodzkich i ziemskich Wielkopolski XIV—XVIII wieku. Województwo poznańskie, kaliskie, gnieźnieńskie, inowrocławskie*. Poznań 1965.

⁴⁸ Teki Dworzaczka/Regesty/Metrykalia/Katolickie/Część 1/3657 (Gołuchów); AP Poznań, Gr. Poznań 525, f. 94v — TD (1739).

⁴⁹ S. URUSKI: *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej* (dalej: URUSKI). T. 2. Warszawa 1905, s. 181.

⁵⁰ URUSKI. T. 3. Warszawa 1906, s. 325.

⁵¹ Ordynacje wydane w latach 1743 i 1769. W. DWORZACZEK: *Gajewski...*, s. 216; T. ŻYCHLIŃSKI: *Złota księga szlachty polskiej* (dalej: ŻYCHLIŃSKI). T. 3. Poznań 1881, s. 66.

⁵² W 1759 roku występuje jako dziedzic. AP Poznań, Gr. Poznań 596, f. 143v — TD (1759).

⁵³ W. SZCZYGIELSKI: *Gorzeński...*, s. 326.

⁵⁴ Archiwum dra Wojciecha Józefa Skowrońskiego (6.2.1904—15.5.1978), maszynopis: *Rody szlacheckie w Wielkopolsce w XVI—XIX w. (ułożone alfabetycznie według nazwisk)* (dalej: SKOWROŃSKI), K cz. 1, s. 123. Dostępne w Internecie w zbiorach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=268556&tab=3> (dostęp: 11.03.2017).

⁵⁵ AP Poznań, Gr. Kalisz 208, p. 123 — TD (1742).

⁵⁶ URUSKI. T. 12. Warszawa 1915, s. 315.

natomiast Wojciech — wsi Dalabuszki w powiecie kościańskim (1739). Ten ostatni posiadał jeszcze Zakrzewo⁵⁷. Mikołaj Koszutski to dziedzic wsi Strzelce i dzierżawca części Goliny Starej (1726—1729)⁵⁸. Józef Łącki, dziedzic dóbr Sierakowy i Woli Jurkowskiej, był dzierżawcą Niesłabina (1741)⁵⁹. M. Pawłowski w 1737 roku nabył od ojca Adama Kazimierza Kunino z folwarkiem Pawłówko, natomiast w momencie śmierci określony został m.in. dziedzicem dóbr Kunina i Zębowa⁶⁰. Dziedzicem Rogowa był J.A. Pałędzki⁶¹. F. Sczaniecki to dziedzic Nojewa i Grzywny, posiadał jeszcze Bielejewo, a Chełmno nabył w 1750 roku⁶². F. Skalawski występuje w 1722 roku jako „zastawny posesor” wsi Wilkowo Polskie, Popowo, Barklino, Bielawy z folwarkiem, Brzeźniak, Chabelino, Trzebidze w powiecie kościańskim⁶³. W. Miaskowski wraz z żoną Zofią ze Skalawskich kupił połowę starostwa kruszwickiego (1729), odtąd zwaną starostwem gębickim. W tym samym roku zakupił także dobra w powiecie poznańskim: Lubasz, Miłkowo i Sławienko⁶⁴. W. Rydzyński widnieje jako dziedzic i posesor m.in. dóbr Podlesia i Jeżewa⁶⁵. F. Szoldrski posiadał dobra tomyskie i czempieńskie po dziadku Ludwiku. Uzyskał przywilej lokacyjny dla Nowego Tomyśla, prowadził prace budowlane w Kórniku i Czempiniu⁶⁶. M. Swinarski w latach 1701—1725 był właścicielem wsi Stanisławów i Stanisławówek w powiecie gnieźnieńskim⁶⁷. A. Rogaliński posiadał „obszerny piętrowy dwór” w Jurkowie oraz Zimnice i Górki w powiecie kościańskim, a także Bogdanowo w powiecie kaliskim i kamienicę w Poznaniu⁶⁸. R. Zbiewski zakupił Wszembórz oraz fundował kościół w Pogorzeli⁶⁹.

22 sierpnia 1718 roku średzki sejmik przedsejmowy został zerwany, aby nie dopuścić do wyboru na posła na sejm M. Swinarskiego⁷⁰. W. Rydzyński miał doprowadzić do zerwania sejmiku przedsejmowego 23 sierpnia 1762 roku, czyli niespełna 2 lata po tym, jak sam przewodził obradom zerwanego zgromadzenia. Z jego po-

⁵⁷ AP Poznań, Gr. Kościan 94, p. 392 — TD (1739); AP Poznań, Gr. Poznań 536, f. 19v — TD (1742); AP Poznań, Gr. Poznań 509, f. 72v — TD (1735); Teki Dworzaczka/Regesty/Metrykalia/Katolickie/Część 2/9464 (Otorowo).

⁵⁸ SKOWROŃSKI, K cz. 2, s. 31.

⁵⁹ SKOWROŃSKI, Ł, s. 17; URUSKI, T. 9. Warszawa 1912, s. 315.

⁶⁰ Teki Dworzaczka/Regesty/Metrykalia/Katolickie/Część 2/6996 (Kunino); AP Poznań, Gr. Poznań 516, f. 155v — TD (1737).

⁶¹ AP Poznań, Gr. Gniezno 87, f. 125v, 127 — TD (1713).

⁶² ŻYCHLIŃSKI, T. 1. Poznań 1879, s. 268.

⁶³ AP Poznań, Gr. Poznań 397, f. 1657 — TD (1700); AP Poznań, Gr. Poznań 451, f. 51 — TD (1722).

⁶⁴ H. DYMNICKA-WOŁOSZYŃSKA: *Miaskowski...*, s. 549.

⁶⁵ AP Poznań, Gr. Nakło 95, f. 98 — TD (1752).

⁶⁶ M. ZWIERZYKOWSKI: *Szoldrski...*, s. 514.

⁶⁷ M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski...*, s. 148.

⁶⁸ J. DYGDALA: *Rogaliński...*, s. 401.

⁶⁹ SKOWROŃSKI, Z, s. 57.

⁷⁰ M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski...*, s. 147; Informacja, Poznań, 9 IX 1718. W: *AS 1696—1732*, s. 879. Zob. też M. ZWIERZYKOWSKI: *Reprezentacja...*, s. 43.

lecenia działań zrywający obrady szlachcic Antoni Grodzicki, zaś sama destrukcja była zainspirowana przez biskupa krakowskiego Kajetana Sołtyka⁷¹.

Niektóre osoby wybierane na marszałków były zaangażowane w wielką politykę lub utrzymywały kontakt z politycznymi dysponentami. W okresie bezkrólewia i wojny o tron polski po śmierci Augusta II A. Kołaczkowski marszałkował skonfederowanym województwom, a przynajmniej części opowiadającej się za Sasem. Po przeciwnej stronie znajdował się J.A. Pałędzki, który był marszałkiem konfederacji przy Stanisławie Leszczyńskim⁷². Chorążyc bydgoski, obok W. Miaskowskiego, wraz z innymi delegatami Wielkopolski właściwej złożyli podpisy pod aktem konfederacji dzikowskiej. Obaj zresztą byli posłami do S. Leszczyńskiego, a starosta gębicki znalazł się nawet w sądach konfederackich⁷³. M. Pawłowski dyrektorował 13 września 1735 roku na „ukradzionym” sejmiku⁷⁴. A. Działyński był „przyjacielem politycznym” Augusta Aleksandra Czartoryskiego, a M. Koszutki „klientem biernym politycznie”⁷⁵. Współpracownikiem dworu na przełomie lat 50. i 60. XVIII wieku był S. Chłapowski⁷⁶. W. Miaskowski również miał poparcie saskiego dworu, dzięki czemu szybko awansował. Współpracował przede wszystkim z prymasem Władysławem Łubieńskim, nie ufał mu jednak Jerzy August Mniszech⁷⁷. Pod protekcją J.A. Mniszcha znajdował się A. Gorzeński⁷⁸. Zaangażowanie elit Wielkopolski właściwej w wielką politykę pewnie nie należy do najłatwiejszych kierunków badawczych, m.in. dlatego, że nie zawsze źródła zawierają odpowiednie informacje⁷⁹. A. Rogaliński stał się bohaterem skandalu na sejmie 1744 roku, kiedy poseł ziemi wiskiej Józef Wilczewski, podkomorzyc wiski, oskarżył go — jak się wydaje niesłusznie — o działanie w imieniu Prus na szkodę Rzeczypospolitej⁸⁰.

⁷¹ Kasper Rogaliński do J.A. Mniszcha, Poznań, 29 VIII 1762. W: AS 1733—1763, s. 754; Antoni Barnaba Jabłonowski do J.A. Mniszcha, Poznań, 29 VIII 1762. W: AS 1733—1763, s. 754; W. SZCZYGIELSKI: *Rydzynski...*, s. 457.

⁷² Zob. M. ZWIERZYKOWSKI: *Swinarski...*, s. 147; G. GLABISZ: *Konfederacja...*; G. GLABISZ: *Pacyfikacja...*

⁷³ G. GLABISZ: *Pacyfikacja...*, s. 81—82.

⁷⁴ Jego kulisy zob. *ibidem*, s. 86.

⁷⁵ K. KURAS: *Współpracownicy i klienci Augusta A. Czartoryskiego w czasach saskich*. Kraków 2010, s. 310, 322.

⁷⁶ M. CZEPE: *Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750—1763*. Warszawa 1998, s. 153.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 97, 152—153, 268.

⁷⁸ *Ibidem*, s. 154.

⁷⁹ Na przykład brak informacji, czy M. Pawłowski, kasztelan biechowski, wybrany 12 września 1735 roku na deputata Trybunału Koronnego był na nim sprzymierzeńcem lub przeciwnikiem A.A. Czartoryskiego. K. KURAS: *Współpracownicy...*, s. 275.

⁸⁰ Sprawa omówiona w literaturze, zob. m.in.: J. DYGDAŁA: *Rogaliński...*, s. 400—401; Z. ZIELIŃSKA: *Walka „Familii” o reformę Rzeczypospolitej 1743—1752*. Warszawa 1983, s. 129—132; J. STASZEWSKI: *Co wydarzyło się na sejmie w Grodnie w 1744 roku? W: Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*. Warszawa 1996, s. 273—278.

Nie udało się dotrzeć do informacji, która wskazywałaby, że którykolwiek z marszałków lat 1733—1763, również w bezkrólewiu po śmierci Augusta III i w ogóle za Stanisława Augusta Poniatowskiego pełnił podobną funkcję. Taką możliwość miało 11 żyjących wtedy osób. W tej grupie znajdują się również uczestnicy konfederacji barskiej. W. Rydzyński został marszałkiem „związku wojska partii wielkopolskiej” 9 czerwca 1768 roku⁸¹. A. Gorzeński został konsyliarzem konfederacyjnym 27 maja 1767 roku, a później członkiem Izby Konsyliarskiej. W styczniu 1770 roku został wybrany do Generalności⁸². S. Chłapowski wszedł w 1772 roku do Rady Województw Wielkopolskich⁸³. W czasie panowania ostatniego króla wielu synów scharakteryzowanych marszałków pełniło ważne funkcje sejmikowe, chociaż przynajmniej w latach 1780—1786 nie byli oni marszałkami sejmikowymi na terenie Wielkopolski właściwej, również nie przewodzili obradom na sejmiku poselskim 1778 roku⁸⁴.

Stan badań nie pozwala na dokonanie pełnej charakterystyki wszystkich marszałków pod względem ich wykształcenia. Zagadnienie to zasługuje jednak na osobne opracowanie.

Zebrany materiał pozwala niestety tylko w części na omówienie wieku osób powoływanych na funkcję (zob. Aneks: Tabela 1, Tabela 2). Najmłodszy znany dyrektor (A. Działyński) miał w momencie dostąpienia tego przywileju 21 lat, najstarszy (M. Swinarski) około 60. Średnia dla 11 marszałków, których wiek jesteśmy w stanie określić, wynosiła nieco ponad 40 lat. Biorąc pod uwagę ten wynik, można określić, iż zwykle wybierano na marszałków osoby w dojrzałym wieku.

Prawdopodobnie czterech marszałków otrzymało Order Orła Białego. O ile nadanie go A. Działyńskiemu (3 sierpnia 1753), W. Miaskowskiemu (3 sierpnia 1758) i R. Zbijewskiemu (3 sierpnia 1761) nie wzbudza większych wątpliwości, o tyle otrzymanie odznaczenia przez M. Swinarskiego (przed 1737) jest „wątpliwe”⁸⁵.

Przywilej marszałkowski otrzymali przedstawiciele 22 rodzin. Zakres analizy genealogii dyrektorów sejmikowych, obejmujący rodziców, dziadków (których nie zawsze udało się ustalić), małżonki i ich rodziców, pozwala na uchwycenie kilku przypadków pokrewieństwa lub powinowactwa. Franciszek i Stefan Garczyńscy

⁸¹ Cyt. za: W. SZCZYGIELSKI: *Rydzyński...*, s. 458. Należy przy tym zaznaczyć, iż zgromadzenia szlachty w tej sytuacji przybierały całkowicie odmienną formę od tych z czasów Augusta III.

⁸² M. ZWIERZYKOWSKI: *Komisja...*, s. 269, przypis 102; W. SZCZYGIELSKI: *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768—1770*. Warszawa 1970, s. 283; W. SZCZYGIELSKI: *Gorzeński...*, s. 325—326.

⁸³ M. ZWIERZYKOWSKI: *Komisja...*, s. 271, przypis 108.

⁸⁴ W. FILIPCZAK: *Życie...*, s. 288, 304, 305; IDEM: *Sejm 1778 roku*. Warszawa 2000, s. 60, 346; A. DANILCZYK: *W kręgu afery Dogrumowej. Sejm 1786 roku*. Warszawa 2010, s. 187. Żaden z synów marszałków 1733—1763 nie uczestniczył w sejmie rozbiorowym 1773—1775. D. DUKWICZ: *Rosja wobec sejmu rozbiorowego warszawskiego 1772—1775*. Warszawa 2015, s. 300—307, Załącznik 2: Lista posłów na sejm 1773—1775.

⁸⁵ Na podstawie: *Kawalerowie i statuty Orderu Orła Białego 1705—2008*. Oprac. M. MĘCLEWSKA. Warszawa 2008, s. 167, 182, 191, 199—200.

byli braćmi, podobnie jak Jan i Wojciech Morawscy. F. Szaniecki był mężem Ludwiki Korzobok Łąckiej, siostry Józefa⁸⁶. Jadwiga Nepomucena Pawłowska, bratanica M. Pawłowskiego, była trzykrotnie zamężna. W latach 1733—1763 dwóch jej mężów było średzkimi marszałkami: F. Garczyński oraz J. Łącki⁸⁷. Anna Koźmińska, matka A. Gorzeńskiego, była siostrą L. Koźmińskiego⁸⁸. Ojciec A. Objezierskiego, Zygmunt, był bratem Teresy Morawskiej, matki Jana i Wojciecha⁸⁹. Przeprowadzona analiza genealogiczna w granicach wyżej opisanych nie pozwala na uchwycenie pokrewieństwa lub powinowactwa innych osób w obrębie grupy.

Przedstawioną charakterystykę można skonfrontować z ustaleniami badaczy sejmiku średzkiego. S. Płaza podał informację, że w przypadku sejmiku dla województw poznańskiego i kaliskiego spośród 25 marszałków lat 1618—1632, tylko 4 nie było funkcjonariuszami sądowymi. Dodał do tego stwierdzenie: „nie było wśród nich nazwisk magnackich, te występowały jednak wcześniej i później”⁹⁰. Więcej można powiedzieć na temat średzkich marszałków dzięki badaniom M. Zwierzykowskiego. Z 206 poznańsko-kaliskich zgromadzeń z okresu 1696—1732 znanych jest 142 marszałków, a biorąc pod uwagę wielokrotne pełnienie tej funkcji przez te same osoby, badacz ten ustalił łącznie 41 osób, które dostąpiły tego zaszczytu. W tym zestawieniu 51 marszałków pochodziło z wyboru, 88 działało na podstawie limity, a 3 ze zgromadzeń, które przybrały wówczas nadzwyczajny charakter. Wśród 41 marszałków: 11 było urzędnikami ziemskimi, 10 starostami, 7 wojewodzcami lub kasztelaniami, był też generał major wojsk koronnych, 2 pisarzy grodzkich i sędzia surrogator grodzki⁹¹.

W 1768 roku z północnych części województwa kaliskiego utworzone zostało województwo gnieźnieńskie. Po zarzuceniu wcześniejszych reform, w latach 80. XVIII wieku zgromadzenia sejmikowe dla trzech województw odbywały się po staremu — w Środzie⁹². Witold Filipczak napisał, że w analizowanym przez niego okresie (lata 1780—1786) marszałków wybierano na sejmikach Wielkopolski właściwej jednogłośnie⁹³. Zauważył również: „marszałkowie sejmikowi w latach poprzedzających wybór zwykle nie pełnili funkcji asesora. Zdarzało się jednak, że pomagali

⁸⁶ AP Poznań, Gr. Poznań 512, f. 28 — TD (1736); AP Poznań, Gr. Gniezno 90, f. 10v — TD (1735); AP Poznań, Gr. Konin 82, f. 75 — TD (1758).

⁸⁷ AP Poznań, Gr. Konin 82, f. 75 — TD (1758); AP Poznań, Gr. Poznań 615, f. 4 — TD (1769).

⁸⁸ AP Poznań, Gr. Poznań 526, f. 51 — TD (1739); AP Poznań, Gr. Kalisz 205, p. 417 — TD (1736); AP Poznań, Gr. Gniezno 90, f. 700, 701 — TD (1744).

⁸⁹ AP Poznań, Gr. Poznań 473, f. 58 — TD (1726); AP Poznań, Gr. Poznań 465, f. 130, 137 — TD (1725); AP Poznań, Gr. Poznań 583, f. 169 — TD (1755); AP Poznań, Gr. Poznań 406, f. 89v, 90, 91v — TD (1710).

⁹⁰ S. PŁAZA: *Sejmiki...*, s. 95.

⁹¹ M. ZWIERYKOWSKI: *Samorząd...*, s. 44—45.

⁹² Nie biorę pod uwagę zgromadzeń elekcyjnych. Zob. W. FILIPCZAK: *Życie...*, s. 286.

⁹³ *Ibidem*, s. 287.

dyrektorowi zgromadzenia kilka lat wcześniej⁹⁴. Jako że ustawodawstwo Sejmu Wielkiego objęło swoim zasięgiem sejmiki, nowe rozwiązania dotyczyły również marszałków sejmikowych. Temat dyrektorów z obszaru Wielkopolski właściwej pojawił się już w literaturze przy okazji analizy funkcjonowania sejmików w regułach określonych przez te reformy⁹⁵.

Wykorzystany materiał źródłowy pozwala stwierdzić, iż w latach 1733—1763 obradom sejmikowym województw poznańskiego i kaliskiego przewodził marszałek na 33 zgromadzeniach z ogólnej ich liczby 85 zebrań. W przypadku pozostałych 52 zgromadzeń obrady albo były zrywane przed wyborem dyrektora, albo informacja o nim nie została odszukana. Najczęściej wybierano osobę posiadającą urząd, starostwo lub tytuł — w 16 przypadkach była to osoba trzymająca urząd lub inne stanowisko, w 6 byli to najbliżsi potomkowie senatorów lub urzędników ziemskich, na co wskazuje tytuł, zaś w 3 sytuacjach dyrektor nie posiadał żadnego urzędu, stanowiska ani tytułu.

Rzadko dochodziło do wielokrotnego pełnienia funkcji marszałka przez tę samą osobę. Właściwie pomijając czas bezkrólestwa i wojny o tron polski, a więc okres nadzwyczajny, tylko jeden marszałek pełnił funkcję dwukrotnie, był nim A. Działyński.

Artykuł stanowi pomoc w charakterystyce elity politycznej Wielkopolski właściwej, jednak z zastrzeżeniem, iż dotyczy głównie perspektywy sejmikowej. Nie zawsze sejmik musiał powierzać swoją działalność osobom o bogatym życiorysie lub doświadczeniu wyniesionym z aktywności w innych strukturach państwa.

W ciągu 30 lat wybrano marszałków tylko na 20 zgromadzeniach sejmikowych, które zakończyły się pozytywnie. Obraz ten wygląda jeszcze inaczej po odliczeniu 5 obrad z okresu 1733—1735 — zostaje ich wówczas ledwie 15. Prowadzenie badań nad sejmikami Rzeczypospolitej za Augusta III pozwoli stwierdzić, czy przykład Wielkopolski właściwej był ewenementem w skali kraju, czy też nie odbiegał od tendencji panujących w działalności innych sejmików.

⁹⁴ Ibidem, s. 290.

⁹⁵ Zob. więcej: J. SOB CZAK: *Reforma sejmików na sejmie czteroletnim i jej realizacja w Wielkopolsce*. „Roczniki Historyczne” 1980, 46, s. 79—83; W. SZCZYGIELSKI: *Referendum trzeciomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*. Łódź 1994, s. 78—92.

Aneks

Tabela 1

Marszałkowie sejmiku województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1733—1763*

Lp.	Nazwisko i imię	Tytuł, urząd, królewsczyzna lub stopień ^{a)}	Sejmik	
			data obrad	rodzaj zgromadzenia
1.	Chlebowski Mikołaj	starosta liwski	9 IX 1737	sejmik deputacki
2.	Chłapowski Stanisław	oberszteljtant wojsk JKM	11 IX 1748	sejmik gospodarski
3.	Działyński Augustyn	starosta nakielski	14 V 1736	sejmik przedsejmowy
		podkomorzy wschowski	22—27 VIII 1746	sejmik przedsejmowy
4.	Gajewski Rafał	starosta gnieźnieński	9 IX 1743	sejmik deputacki
5.	Garczyński Franciszek	kasztelan kaliski	24 VIII 1744	sejmik przedsejmowy
6.	Garczyński Stefan	wojewodziec poznański	23 VIII 1762	sejmik przedsejmowy
7.	Gorzeński Antoni	stolnik kaliski	15 IX 1761	sejmik gospodarski
8.	Kołaczkowski Adam z Konar	podstoli poznański	23 VIII 1734 ^{b)}	sejmik nadzwyczajny
			27 IX 1734	
		podkomorzy kaliski	10 I 1735	sejmik z limity
			6 VI 1735	sejmik nadzwyczajny
9.	Koszutski Mikołaj z Pierzchna	miecznik kaliski	15 IX 1738	sejmik deputacki
10.	Koźmiński Leon	podczaszy kaliski	22 VIII 1740	sejmik przedsejmowy
11.	Łącki Józef Korzbok	kasztelan kruszewicki	15 IX 1760	sejmik deputacki
12.	Miaskowski Wojciech	stolnik wschowski, starosta gębicki	16 IX 1738	sejmik gospodarski
13.	Morawski Jan Dzierżykraj	brak	11 IX 1752	sejmik deputacki
14.	Morawski Wojciech z Chomęcic	podśedełk ziemski wschowski	16 IX 1755	sejmik gospodarski
15.	Objeziński Antoni Imbir	brak	10 IX 1737	sejmik gospodarski
16.	Pałędzki Jan Andrzej	chorążyc bydgoski	14 XII 1733 ^{c)} 21 VI 1734	sejmik nadzwyczajny sejmik z limity
17.	Pawłowski Michał z Werbna	kasztelan biechowski	13 IX 1735	sejmik gospodarski
18.	Rogaliński Antoni	podśedełk wschowski	25 VIII 1738	sejmik przedsejmowy
19.	Rydziński Wojciech	podstoli poznański starosta dębski	16 IX 1760	sejmik gospodarski

cd. tab. 1

20.	Szczaniecki Franciszek z Łagowca	brak	13 IX 1763	sejmik gospodarski
21.	Skaławski Franciszek z Rogaczewa	chorąży poznański	18 III 1733 ^{d)} 1 VI 1733 14—18 VII 1733	sejmik przedkonwokacyjny sejmik z limity sejmik relacyjny
22.	Swinarski Mikołaj z Wybranowa	płk JKM	13 IX 1734	sejmik deputacki
23.	Szołdrski Feliks z Szolldr	szambelan JKM	16 III 1761	sejmik przedsejmowy
24.	Zbijewski Roch	podśędkowiec poznański	10 IX 1743	sejmik gospodarski

* Wykaz uwzględnia marszałków zgromadzeń zakończonych pozytywnie, jak i zerwanych. Marszałkami obrad zerwanych byli: Mikołaj Chlebowski, Stefan Garczyński, Leon Koźmiński, Antoni Rogaliński oraz Wojciech Rydziński.

^{a)} W przypadku zgromadzeń zakończonych pozytywnie ustalone na podstawie laudum, instrukcji; w przypadku sejmików zerwanych — w oparciu o źródło potwierdzające wybór.

^{b)} Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.

^{c)} Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.

^{d)} Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.

Źródło: *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1733—1763*. Wyd. M. ZWIERZYKOWSKI. Warszawa 2015; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, dz. V, 2250/III, s. 105, Andrzej Cichocki do Michała Radziwiłła, Warszawa, 6 IX 1738, za: H. PALKIJ: *Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej*. Kraków 2000, s. 105, przypis 15.

Tabela 2

Tytuły, urzędy, stopnie lub królewsczyzny marszałków średzkiego sejmiku lat 1733—1763 oraz ich aktywność w życiu sejmikowym i praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej

Lp.	Nazwisko i imię (data pełnienia funkcji marszałka)	Tytuł, urząd, stopień lub królewsczyzna		Funkcje sejmikowe (data wyboru) i praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej	
		otrzymane przed wyбором na marszałka	otrzymane po wyborze na marszałka	przed wyborem na marszałka	po wyborze na marszałka
1	2	3	4	5	6
1.	Chlebowski Mikołaj (9 IX 1737) * 1702 † 1757	starosta liwski	kasztelan kaliski (1755—1757)	brak	komisarz skarbowy radomski (10 IX 1737) poseł na sejm (22—27 VIII 1746) praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (10 I 1757) ^{a)}

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
2.	Chłapowski Stanisław (11 IX 1748) † 1780	podczaszc poznański sędzic poznański obersztlejtant wojsk JKM	podsedek poznański (1754—1760) kasztelan międzyrzecki (1760—1780)	poseł na sejm (16 VIII 1735) KSP ^{b)} (10 IX 1743)	praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 22 III 1762 29 IX 1766)
3.	Działyński Augustyn (14 V 1736 22—27 VIII 1746) * 1715 † 1759	starosta nakielski (1736—1739) N 27 IV 1736	podkomorzy wschowski (1742—1759) wojewoda kaliski (1750—1759)	brak	poseł na sejm (14 V 1736 22—27 VIII 1746) ^{c)} marszałek obrad Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 17 V 1756 27 IX 1756 10 I 1757 18 VII 1757)
4.	Gajewski Rafał (9 IX 1743) * 1714 † 1776	starosta gnieźnieński	chorąży wschowski (1759—1764) kasztelan rogoziński (1764—1776)	brak	deputat na trybunał (9 IX 1743) poseł na sejm (22—27 VIII 1746)
5.	Garczyński Franciszek (24 VIII 1744) † przed 7 IV 1758	kasztelan kaliski	podczaszy wschowski (1744—1746) N 3 XI 1744 stolnik kaliski (1746—1752) podkomorzy wschowski (1752—1756)	brak	poseł na sejm (24 VIII 1744) KSP (11 IX 1748) praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 17 V 1756 27 IX 1756)
6.	Garczyński Stefan (23 VIII 1762) † 1773	wojewodziec poznański podkomorzy JKM generał major	brak	poseł na sejm (1761) ^{d)}	poseł na sejm (6 II 1764 4 XI 1764) asesor sejmiku deputackiego (9 IX 1765 15 IX 1766) KSP (16—17 IX 1766)

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
7.	Gorzeński Antoni (15 IX 1761) * ok. 1710 † 1774	cześnikowic kaliski podczaszc kaliski łowczy kaliski (1740—1759) stolnik kaliski (1759—1762)	chorąży kaliski (1762—1769) chorąży poznański (1769—1773)	KSP (10 IX 1737 16 IX 1755)	brak
8.	Kołaczkowski Adam z Konar (23 VIII 1734 ^e); z limity: 27 IX 1734, 10 I 1735 6 VI 1735 16 VIII 1735 12 IX 1735) ^f * 1686 † 1762	pułkownik podstoli poznań- ski (1734—1735) N 21 II 1734	podkomorzy kaliski (1735—1762)	komisarz skar- bowy radomski (29 IV 1720) KSP (17 VIII 1726) sędzia kapturowy (18 III 1733)	poseł do Augusta III (6 VI 1735) poseł na sejm (16 VIII 1735)
9.	Koszutski Mikołaj z Pierzchna (15 IX 1738) † 1745	miecznik kaliski (1720—1745)	brak	brak	deputat na trybunał (15 IX 1738)
10.	Koźmiński Leon (22 VIII 1740) † 1757	podczaszy kaliski (1729—1742)	chorąży wschow- ski (1742—1757)	sędzia kapturowy (18 III 1733) poseł do prymasa (18 III 1733) konsyliarz kon- federacji za Stanisławem (21 VI 1734)	KSP (10 IX 1743) poseł na sejm (22—27 VIII 1746)
11.	Łącki Józef Korbok (15 IX 1760) † 1771	kasztelan kruszwicki pułkownik	podkomorzy brzeskokujawski (1760—1771)	brak	deputat na trybunał (15 IX 1760) KSP (13 IX 1763) poseł na sejm (6 II 1764 23 VII 1764 25 VIII 1766)

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
12.	Miaskowski Wojciech (16 IX 1738) * ok. 1683 † 1763	regimentarz koronny starosta gębicki stolnik wschow- ski (1737— 1740)	stolnik poznański (1740—1746) chorąży kaliski (1746—1756) chorąży nadworny koronny (1756—1757) kasztelan kaliski (1757—1758) kasztelan po- znański (1758—1760) wojewoda kaliski (1760—1763) płk chorągwi husarskiej JKM (1755)	poseł na sejm (17 VIII 1726 14 V 1736) poseł do prymasa (4—8 II 1727) KSP (22 IX 1730) komisarz do rewizji reparacji zamku kaliskiego (22 IX 1730) pisarz Komisji Skarbowej Poznańskiej (1731—1733) sędzia kapturowy (18 III 1733) asesor sejmiku deputackiego (15 IX 1738)	komisarz skarbowy radomski (16 IX 1738) KSP (10 IX 1743 16 IX 1755) poseł na sejm (22—27 VIII 1746) marszałek Komisji Skarbowej Poznańskiej (18 VII 1757 22 III 1762)
13.	Morawski Jan Dzierżykraj (11 IX 1752) † po 24 X 1785	brak	pisarz grodzki poznański surrogator grodzki wschowski wojski poznański (1759—1766) R przed 26 VII 1766	brak	deputat na try- bunał (11 IX 1752) praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 10 I 1757 18 VII 1757 29 IX 1766)
14.	Morawski Wojciech z Chomęcic (16 IX 1755) † 1785	pisarz grodzki gnieźniński podśędek ziem- ski wschowski (1754—1762)	sędzia ziemski wschowski (1762—1784) R 15 XII 1784	sędzia kapturowy (18 III 1733) KSP (10 IX 1743)	praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 17 V 1756 22 III 1762 29 IX 1766)
15.	Objeziński Antoni Imbir (10 IX 1737) † 1758	brak	komornik kaliski starosta płowski	KSP (22 IX 1730) konsyliarz konfederacji za Augustem (23 VIII 1734)	KSP (10 IX 1737) asesor sejmiku deputackiego (15 IX 1738)

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
16.	Pałędzki Jan Andrzej (14 XII 1733 ⁹⁾ ; z limity: 21 VI 1734) † przed 1738	sędzic bydgoski chorążyc byd- goski	brak	komisarz do rewizji ksiąg ziemskich (19 VIII 1720) komisarz skar- bowy radomski (24 III 1721) KSP (17 VIII 1726) marszałek sej- miku (9 IX 1726) deputat na trybunał (9 IX 1726)	brak
17.	Pawłowski Michał z Werbna (13 IX 1735) † 1754	kasztelanic biechowski	brak	sędzia kapturowy (18 III 1733) ^{b)} deputat na trybu- nał (12 IX 1735)	poseł do komisa- riatu wojsk saskich (13 IX 1735)
18.	Rogaliński Antoni (25 VIII 1738) * ok. 1690 † 1761	surrogator grodzki wschow- ski podsędek wschowski (1729—1742)	sędzia ziemski wschowski (1742—1761)	praca w Komii- sji Skarbowej Poznańskiej (7 I 1727) poseł na sejm (22 IX 1730 18 III 1733) marszałek sejmiku (17 XI 1732) sędzia kaptu- rowy (18 III 1733)	poseł na sejm (24 VIII 1744) praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1750)
19.	Rydzyński Wojciech (16 IX 1760) * ok. 1721 † ok. 1770	starosta dębski (1756—1762) podstoli poznański (1756—1761) chorążyc pan- cerny	stolnik poznań- ski (1761—1768) płk chorągwi pancernej	asesor sejmiku deputackiego (9 IX 1743) poseł na sejm (22—27 VIII 1746) KSP (16 IX 1755)	poseł na sejm (16 III 1761 6 II 1764 23 VII 1764 4 XI 1764) KSP (15 IX 1761 16—17 IX 1766)

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
20.	Szczaniecki Franciszek z Łagowca (13 IX 1763) † 1779	brak	podczaszy poznański (1770—1778) surrogator grodzki poznański	brak	KSP (13 IX 1763 6 XI 1764)
21.	Skaławski Franciszek z Rogaczewa (18 III 1733 ³⁾ ; z limity: 1 VI 1733 14—18 VII 1733 † 22 IX 1737	podczaszy po- znański (1697—1720) chorąży poznań- ski (1720—1737)	kasztelan gnieź- nieński N 14 VII 1737	marszałek sejmiku (26 V 1695 11 VI 1703) poseł do JKM (26 V 1695) poseł na sejm (27 VII 1696 15 IV 1697 11 VI 1703 21 V 1704) konsyliarz konfederacyjny (9 VII 1703) sędzia kapturowy (21 V 1704) poseł do Stanisława I (26 VI 1705) poseł na Walną Radę Warszawską (26 VI 1705) KSP (22 II 1723 22 IX 1730)	poseł na sejm (18 III 1733)
22.	Swinarski Mikołaj z Wy- branowa (13 IX 1734) * przed 1674 † 1737	podwojewodzi poznański pułkownik	kasztelan inflancki (od 12 XII 1734)	KSP (10 XII 1696 15 III 1717 17 VIII 1726 23 VIII 1734) dodatkowy sędzia kapturowy (10 XII 1696) poseł na sejm (15 IV 1697)	deputat na trybunał (13 IX 1734)

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
				<p>21 V 1704 18 III 1733) deputat na trybunał (11 IX 1702 15 IX 1710) poseł na Walną Radę Warszaw- ską (7 I 1710) komisarz do ta- ryfy podatkowej (23 II 1712) komisarz do bro- warów wschow- skich (11 XII 1713) poseł do generała saskiego (13 V 1715) marszałek Ko- misji Skarbowej Poznańskiej^{j)} (16 II 1728)</p>	
23.	<p>Szołdrski Feliks z Szoldr (16 III 1761) * 1736 † 1795</p>	<p>starościc łączycycki pułkownik wojsk koronnych (1758) szambelan JKM (od 1755)</p>	brak	<p>KSP (16 IX 1755)</p>	<p>poseł na sejm (16 III 1761 6 II 1764) KSP (15 IX 1761)</p>
24.	<p>Zbijewski Roch (10 IX 1743) * 1710 † 1790</p>	<p>podśędkowic poznański</p>	<p>cześnik kaliski (1744—1754) kasztelan nakielski (1754—1756) kasztelan gnieźnieński (1756—1763) kasztelan kaliski (1763—1782) kasztelan poznański</p>	brak	<p>poseł do JKM (10 IX 1743) KSP (10 IX 1743) marszałek Komisji Skarbowej Poznańskiej (12 I 1756 27 IX 1756 18 VII 1757 18 VII 1763)</p>

cd. tab. 2

1	2	3	4	5	6
			(1782—1790) wojewoda gnieźnieński N 21 X 1790		

- a) Tutaj i dalej: „praca w Komisji Skarbowej Poznańskiej” wskazuje na uczestnictwo w pracach tej instytucji jako senator lub urzędnik sądowy — patrz rubryka: *Tytuł, urząd, stopień lub królewsczyzna*.
- b) Tutaj i dalej: KSP — komisarz skarbowy poznański. Funkcja powierzona przez sejmik.
- c) Funkcję, którą marszałek otrzymał na kierowanym przez siebie sejmiku, traktuję jako otrzymaną po wyborze na dyrektora.
- d) Jako poseł z ziemi rawskiej.
- e) Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.
- f) Marszałkostwo A. Kołaczkowskiego na tym sejmiku nie jest pewne. Informacja, która może wskazywać na nie, pochodzi z listu Stefana Garczyńskiego z 1753 roku.
- g) Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.
- h) Laudum sejmikowe wymienia tylko Pawłowskiego, kasztelanica biechowskiego, bez imienia, dlatego nie ma pewności, że chodzi o Michała. Zob. Laudum, Środa, 18 III 1733. W: *AS 1733—1763*, s. 22.
- i) Marszałek sejmiku i konfederacji wielkopolskiej.
- j) Pod nieobecność Ludwika Szoldrskiego.

Źródło: W. KONOPCZYŃSKI: *Działyński Augustyn*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 6. Kraków 1948, s. 78—79; W. DWORZACZEK: *Gajewski Rafał Tadeusz*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 7. Kraków 1948—1958, s. 216; W. SZCZYGIELSKI: *Gorzeński Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 8. Wrocław—Kraków—Warszawa 1958—1959, s. 325—326; H. DYMNICKA-WOŁOSZYŃSKA: *Miaskowski Wojciech Maksymilian*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 20. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1975, s. 549—550; *Urzędnicy wielkopolscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Oprac. A. BIENIASZEWSKI. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1987; J. DYGDAŁA: *Rogaliński Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 31. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1988, s. 400—401; W. SZCZYGIELSKI: *Rydzynski Wojciech*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 33. Wrocław—Warszawa—Kraków 1991—1992, s. 457; M. CZEPE: *Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha 1750—1763*. Warszawa 1998; Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów, dz. V, 2250/III, s. 105, Andrzej Cichocki do Michała Radziwiłła, Warszawa, 6 IX 1738, za: H. PALKIJ: *Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej*. Kraków 2000, s. 105, przypis 15; M. ZWIERYKOWSKI: *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji i sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*. Poznań 2003; *Kawalerowie i statuty Orderu Orła Białego 1705—2008*. Oprac. M. MĘCLEWSKA. Warszawa 2008; *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1696—1732*. Wyd. M. ZWIERYKOWSKI. Poznań 2008; M. ZWIERYKOWSKI: *Swinarski Mikołaj*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 46, z. 1. Warszawa—Kraków 2009, s. 147—149; M. ZWIERYKOWSKI: *Szoldrski Feliks Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 48. Warszawa—Kraków 2013, s. 513—515; *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1733—1763*. Wyd. M. ZWIERYKOWSKI. Warszawa 2015; *Teki Dworzaczka. Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV—XX wieku*. Dostępne w Internecie: http://teki.bkpan.poznan.pl/index_glowna.html (dostęp: 11.03.2017); Archiwum dra Wojciecha Józefa Skowrońskiego (6.2.1904—15.5.1978), maszynopis: *Rody szlacheckie w Wielkopolsce w XVI—XIX w. (ułożone alfabetycznie według nazwisk)*. Dostępne w Internecie w zbiorach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=268556&tab=3> (dostęp: 11.03.2017).

Bibliografia

- ACHREMCZYK S.: *Życie sejmikowe Prus Królewskich w latach 1647—1772*. Olsztyn 1999.
- Archiwum dra Wojciecha Józefa Skowrońskiego (6.2.1904—15.5.1978), maszynopis: *Rody szlachec kie w Wielkopolsce w XVI—XIX w. (ułożone alfabetycznie według nazwisk)*. Dostępne w In-
terecie w zbiorach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej: [http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/
publication?id=268556&tab=3](http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication?id=268556&tab=3) (dostęp: 11.03.2017).
- BEDNARUK W.: *Sejmiki lubelskie w okresie stanisławowskim (1764—1794)*. Lublin 2011.
- BIELECKA J.: *Inwentarze ksiąg archiwów grodzkich i ziemskich Wielkopolski XIV—XVIII wieku. Woje-
wództwo poznańskie, kaliskie, gnieźnieńskie, inowrocławskie*. Poznań 1965.
- BURKIETOWICZ A.: *Sejmik sieradzki w latach 1669—1717*. Sieradz 2009.
- CHOIŃSKA-MIKA J.: *Sejmiki mazowieckie w dobie Wazów*. Warszawa 1998.
- CZEPPE M.: *Kamaryla Pana z Dukli. Kształtowanie się obozu politycznego Jerzego Augusta Mniszcha
1750—1763*. Warszawa 1998.
- DANIŁCZYK A.: *W kręgu afery Dogrumowej. Sejm 1786 roku*. Warszawa 2010.
- DROZDOWSKI M.: *Rydzyski Wojciech h. Wierzbna*. W: *Wielkopolski słownik biograficzny*. Warszawa—
Poznań 1981, s. 637.
- DUKWICZ D.: *Rosja wobec sejmu rozbiorowego warszawskiego 1772—1775*. Warszawa 2015.
- DWORZACZEK W.: *Gajewski Rafał Tadeusz*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 7. Kraków 1948—1958,
s. 216.
- DWORZACZEK W.: *Gorzeński Aleksander*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 8. Wrocław—Kraków—
Warszawa 1959—1960, s. 325.
- DYDGAŁA J.: *Radomicki Jan Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 29. Wrocław—Warszawa—Kra-
ków—Gdańsk—Łódź 1986, s. 725.
- DYDGAŁA J.: *Rogaliński Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 31. Wrocław—Warszawa—Kra-
ków—Gdańsk—Łódź 1988, s. 400—401.
- DYMNICKA-WOŁOSZYŃSKA H.: *Miaskowski Wojciech Maksymilian*. W: *Polski słownik biograficzny*.
T. 20. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1975, s. 549—550.
- FILIPCZAK W.: *Sejm 1778 roku*. Warszawa 2000.
- FILIPCZAK W.: *Życie sejmikowe prowincji wielkopolskiej w latach 1780—1786*. Łódź 2012.
- GIEROWSKI J.A.: *Sejmik generalny Księstwa Mazowieckiego na tle ustroju sejmikowego Mazowsza*.
Wrocław 1948.
- GLABISZ G.: *Konfederacja partykularna województw poznańskiego i kaliskiego przy majestacie Stani-
sława Leszczyńskiego w latach 1733—1735*. „Klio. Czasopismo poświęcone dziejom Polski i po-
wszechnym” 2016, 27 (2), s. 61—85.
- GLABISZ G.: *Pacyfikacja województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1734—1736*. „Wieki Stare
i Nowe” 2016, 11 (16), s. 67—95.
- GLABISZ G.: *Rola marszałka sejmikowego w świecie elity politycznej Wielkopolski pierwszej połowy
XVIII wieku*. „Nowożytny Zeszyty Historyczne” 2015, z. 6: *Elity i propaganda w Rzeczypospolitej
w XVI—XVIII w.*, s. 58—69.
- GLABISZ G.: *Województwa poznańskie i kaliskie w bezkrólewiu 1733 roku*. W: *W podróży przez wiek
osiemnasty... Studia i szkice z epoki nowożytnej*. Red. A. PERŁAKOWSKI, M. WYSZOMIRSKA,
M. ZWIERZYKOWSKI. Kraków 2015, s. 51—69.
- Kawalerowie i statuty Orderu Orła Białego 1705—2008*. Oprac. M. MĘCLEWSKA. Warszawa 2008.
- KOŁODZIEJ R., ZWIERZYKOWSKI M.: *Bibliografia parlamentaryzmu Rzeczypospolitej szlacheckiej*. Po-
znań 2012.

- KONIECZNA D.: *Ustrój i funkcjonowanie sejmiku brzeskoliteńskiego w latach 1565—1763*. Warszawa 2013.
- KONOPCZYŃSKI W.: *Działyński Augustyn*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 6. Kraków 1948, s. 78—79.
- KONOPCZYŃSKI W.: *Garczyński Stefan*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 7. Kraków 1948—1958, s. 275—277.
- KOZYRSKI R.: *Sejmik szlachecki ziemi chełmskiej 1648—1717*. Lublin 2006.
- KURAS K.: *Współpracownicy i klienci Augusta A. Czartoryskiego w czasach saskich*. Kraków 2010.
- LITYŃSKI A.: *Szlachecki samorząd gospodarczy w Małopolsce (1606—1717)*. Katowice 1974.
- MACUK A.: *Rola marszałka powiatowego na sejmikach Wielkiego Księstwa Litewskiego za panowania Augusta III*. W: *Po unii — sejmiki szlacheckie w Rzeczypospolitej XVI—XVIII wieku*. Red. H. LULEWICZ, M. WAGNER. Siedlce 2013, s. 303—318.
- MAKIŁŁA D.: *Władza wykonawcza w Rzeczypospolitej. Od połowy XVII w. do 1763 r. Studium historyczno-prawne*. Toruń 2003.
- NAWORSKI Z.: *Sejmik generalny Prus Królewskich 1569—1772. Organizacja i funkcjonowanie na tle systemu zgromadzeń stanowych prowincji*. Toruń 1992.
- PALKIJ H.: *Sejmy 1736 i 1738 roku. U początków nowej sytuacji politycznej w Rzeczypospolitej*. Kraków 2000.
- PŁAZA S.: *Sejmiki i zjazdy szlacheckie województw poznańskiego i kaliskiego. Ustrój i funkcjonowanie (1572—1632)*. Warszawa—Kraków 1984.
- POMYKAJ S.: *Sejmiki wielkopolskie w Środzie w latach 1733—1763*. Kalisz 1932.
- PRZYBÓŚ K.: *Sejmik województwa krakowskiego w czasach saskich (1697—1763)*. Kraków 1981.
- RACHUBA A.: *Wielkie Księstwo Litewskie w systemie parlamentarnym Rzeczypospolitej w latach 1569—1763*. Warszawa 2002.
- SOBCZAK J.: *Reforma sejmików na Sejmie Czteroletnim i jej realizacja w Wielkopolsce*. „Roczniki Historyczne” 1980, 46, s. 67—98.
- STASZEWSKI J.: *Co wydarzyło się na sejmie w Grodnie w 1744 roku? W: Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*. Warszawa 1996, s. 273—278.
- STOLICKI J.: *Funkcja marszałka sejmikowego w II połowie XVII wieku*. „Krakowskie Studia z Historii Państwa i Prawa” 2012, 5 (1), s. 51—66.
- SZCZYGIELSKI W.: *Gorzeński Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 8. Wrocław—Kraków—Warszawa 1958—1959, s. 325—326.
- SZCZYGIELSKI W.: *Konfederacja barska w Wielkopolsce 1768—1770*. Warszawa 1970.
- SZCZYGIELSKI W.: *Rydziński Wojciech*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 33. Wrocław—Warszawa—Kraków 1991—1992, s. 457—459.
- SZCZYGIELSKI W.: *Referendum trzecomajowe. Sejmiki lutowe 1792 roku*. Łódź 1994.
- TACKA E.: *Działalność sejmikowa jako jeden z mechanizmów kariery szlachty wielkopolskiej za panowania Augusta II Wętyna*. W: *Europejski wiek osiemnasty. Uniwersalizm myśli, różnorodność dróg*. Red. M. DĘBOWSKI, A. GRZEŚKOWIAK-KRWAWICZ, M. ZWIERZYKOWSKI. Kraków 2013, s. 397—405.
- Teki Dworzaczka. Materiały historyczno-genealogiczne do dziejów szlachty wielkopolskiej XV—XX wieku*. Dostępne w Internecie: http://teki.bkpan.poznan.pl/index_glowna.html (dostęp: 11.03.2017).
- TRAWICKA T.: *Sejmik województwa sandomierskiego w latach 1572—1696*. Kielce 1985.
- UJMA M.: *Sejmik lubelski 1572—1696*. Warszawa 2003.
- URUSKI S.: *Rodzina. Herbarz szlachty polskiej*. T. 2, 3, 9, 12. Warszawa 1905—1915.
- Urzędnicy wielkopolscy XVI—XVIII wieku. Spisy*. Oprac. A. BIENIASZEWSKI. Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1987.
- WŁODARCZYK J.: *Sejmiki łączyczne*. Łódź 1973.

- ZAKRZEWSKI A.B.: *Kierowanie obradami sejmików Wielkiego Księstwa Litewskiego (XVI—XVIII w.)*. W: *Studia z dziejów prawa i państwa polskiego*. T. 5. Łódź—Kraków 2000, s. 139—149.
- ZAKRZEWSKI A.B.: *Marszałek powiatowy Wielkiego Księstwa Litewskiego marszałkiem sejmikowym (XVI—XVIII w.)*. W: *Parlament, prawo, ludzie. Studia ofiarowane profesorowi Juliuszowi Bardachowi w sześćdziesięciolecie pracy twórczej*. Warszawa 1996, s. 356—361.
- ZAKRZEWSKI A.B.: *Sejmiki Wielkiego Księstwa Litewskiego XVI—XVIII w. Ustrój i funkcjonowanie: sejmik trocki*. Warszawa 2000.
- ZIELIŃSKA Z.: *Walka „Familii” o reformę Rzeczypospolitej 1743—1752*. Warszawa 1983.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Komisja Skarbowa Poznańska. Z dziejów sejmikowej administracji i sądownictwa skarbowego w Wielkopolsce w XVII i XVIII wieku*. Poznań 2003.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Liberum veto w praktyce wielkopolskiej działalności sejmikowej w czasach saskich*. „Biblioteka Epoki Nowożytnej” 2016, 4, s. 97—125.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Reprezentacja sejmowa województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1763. Uwagi wstępne*. W: *Między barokiem a oświeceniem. Parlamentaryzm*. Red. B. KRYSZTOPA-CZUPRYŃSKA, J. KIEŁBIK. Olsztyn 2016, s. 35—46.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Samorząd sejmikowy województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1732*. Poznań 2010.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Sejmik województw poznańskiego i kaliskiego w latach 1696—1702*. W: „Scripta Minora”. T. 4. Red. B. LAPIS. Poznań 2006, s. 403—492.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Swinarski Mikołaj*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 46. Warszawa—Kraków 2009, s. 147—149.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Szołdrski Feliks Antoni*. W: *Polski słownik biograficzny*. T. 48. Warszawa—Kraków 2013, s. 513—515.
- ZWIERZYKOWSKI M.: *Wstęp*. W: *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego. Lata 1733—1763*. Wyd. M. ZWIERZYKOWSKI. Warszawa 2015, s. VII—XXI.
- ZWIERZYKOWSKI M., TACKA E.: *Miejsca obrad sejmików województw Wielkopolski właściwej od XVI do XVIII wieku*. „Res Historica” 2016, 42, s. 75—100.
- ŻYCHLIŃSKI T.: *Złota księga szlachty polskiej*. T. 1, 3. Poznań 1879—1881.

Tomasz Kościański

The Speakers of the Poznań and Kalisz Voivodeships Regional Assembly in 1733—1763. Preliminary Overview

Summary

The aim of this article is to conduct a preliminary overview of the Speakers of the Poznań and Kalisz Voivodeships Regional Assembly (*sejmik*) during the reign of Augustus III. The nobility of Poznań and Kalisz Voivodeships of those times met at eighty-five assemblies, but there exist records of only thirty-three speakers. Due to the fact that some of the aforementioned speakers were elected more than once, the article presents the figures of twenty-four individuals total, who accounted for a sample of the regional elite of the Greater Poland.

Key words: the Poznań Voivodeship, the Kalisz Voivodeship, Środa, regional assembly, speakers of the regional assemblies

Tomasz Kościański

Die Marschälle von den Woiewodschaftssejmiks: Poznań und Kalisz in den Jahren 1733—1763. Eine Charakteristik

Zusammenfassung

Der Aufsatz bezweckt, die Gestalten der Marschälle von den Woiewodschaftssejmiks: Poznań und Kalisz (dt.: Posen u. Kalisch) in der Regierungszeit von August III. näherzubringen. Polnische Adelige von den genannten Woiewodschaften versammelten sich damals zu 85 Sejmiks, doch den Überlieferungen zufolge hatte man nur in 33 Fällen mit dem Amt eines Marschalls zu tun. Der Verfasser charakterisiert 24 Personen, denn einige von ihnen leiteten die Sitzung des Sejmik mehr als einmal. Die hier zu untersuchte Gruppe ist für den regionalen Teil der Sejmikelite repräsentativ.

Schlüsselwörter: Woiewodschaft Poznań, Woiewodschaft Kalisz, Środa Wielkopolska (dt.: Schroda), Sejmik, Sejmikmarschälle